

Vliv Saúdské Arábie na šíření islámského extremismu a terorismu

Jakub Šoka

Analytik Programu pro soudržnou společnost

Think-tank Evropské hodnoty je nevládní odborná instituce bránící liberální demokracii.

1. Úvod

Jak poznamenal Adeeb Khalid, islám je tím, co z něj udělají muslimové¹. Setkáváme se proto s různými výklady islámu na základě stejných výchozích textů, přičemž některé z nich jsou natolik extremistické, že nejsou slučitelné s liberální demokracií. Jsou to zejména islamismus, fundamentalismus a džihádismus², které představují bezpečnostní a společenské riziko pro liberální demokracie. Šíření výkladů, které se dají klasifikovat jako extremistické, je proto potřeba věnovat patřičnou pozornost. Ke klíčovému bezpečnostním opatřením proto v Evropě patří rozkrývání zahraničního vlivu, který zasahuje do kontinuálního utváření evropských výkladů islámu v místních muslimských komunitách. Zahraniční vliv má významný vliv na radikalizaci muslimských komunit nejen v Evropě, ale globálně. V této souvislosti se čím dál častěji hovoří o Saúdské Arábii. Podobně se od 11. září veřejně diskutuje o vazbách království na mezinárodní terorismus. V této případové studii proto budeme jasně demonstrovat, jak zásadní může být zahraniční vliv pro šíření extremistických výkladů, radikalizaci a případně terorismus.

Saúdská Arábie disponuje díky těžbě ropy rozsáhlými finančními prostředky. Zároveň je král držitelem titulu správce dvou posvátných mešit, myšleno v Medíně a Mekce. Díky těmto skutečnostem je země v unikátní pozici, kdy může významně působit na ostatní muslimy. Stejně tak důležité je, že oficiální doktrínou země je wahhábismus, který je založený na učení Muhammada Ibn Abdulwahhába. Samotní vyznavači této doktríny ji označují jako salafismus, tedy učení odvozené od takzvaných ctihodných předků, arabsky *as-salaf as-sálih*. Takovéto zařazení je zcela oprávněné, protože wahhábismus představuje jeden z militantních proudů salafismu. V současné době je salafismus jedním z nejvíce dynamických islámských proudů, dostává se do popředí v Německu či Francii. Proto se dále zaměříme na šíření salafismu ve světě a jeho vliv na muslimské komunity. Zejména nás zajímá, jakou úlohu v jeho šíření hraje právě Saúdská Arábie.

Největší světový producent a exportér ropy a islámského náboženského radikalismu, tak se často hovoří v médiích o Saúdské Arábii³. Protože se v této studii zabýváme výhradně problematickými jevy spojenými s působením Saúdské Arábie, autor cítí potřebu upozornit, že realita je značně komplexnější a rozhodně není natolik černobílá, jak by se mohlo zdát z práce takto omezeného rozsahu. Kamel Daoud neváhal označit Saúdskou Arábii za „bílý Islámský stát“, který podobně jako samotný „černý Islámský stát“ „podřezává hrdla, zabíjí, kamenuje, usekává ruce, ničí společné lidské dědictví a pohrdá archeologií“⁴. Saúdská Arábie je dle jeho názoru pouze lépe oděná a uhlazenější, ale jinak se chová stejně. Toto vyjádření nese minimálně příslovečné zrnko pravdy, ale stejně tak je možné poukázat na řadu skutečností, které ukazují na opak. Příkladem je prohlášení saúdského velkého muftího, že IS a al-

¹ Khalid, 2014: 202–203.

² Šoka, Hokovský, 2016.

³ Např. Daoud: 2012, případně Shane, 2016.

⁴ Daoud, 2015. Daoud také uvádí, že Saúdská Arábie je Islámský stát, který uspěl.

Qa'ida nemají nic společného s islámem a jsou nepřitelem číslo jedna islámu⁵. Případně královský dekret zakazující odchod ze země za účelem boje v Sýrii a Iráku. V září 2014 dokonce situace dospěla do bodu, kdy proběhlo zatýkání radikálů⁶. Bader al-Rashed dále upozorňuje, že zesnulý král Abdalláh byl zklamán z vlažného přijetí protiteroristického centra v rámci OSN, které Saudská Arábie podpořila, a sám král věnoval centru 100 milionů dolarů⁷.

Zaznívá kritika, která tyto aktivity označuje za „fikový list“, kterým se Saúdská Arábie kryje před kritikou Západu. Přesnější je vnímat, že islámský radikalismus představuje hrozbu i pro Saúdskou Arábii, a to jak bezpečnostní, tak ideologickou, respektive ohrožuje legitimitu vládnoucího rodu. Ondřej Beránek uvádí, že vládnoucí rod a náboženští radikálové se vnímají jako úhlavní nepřátelé, což ale nebrání podpoře salafismu ve světě⁸. Taktéž snaha distancovat se od náboženských proudů, které se podobají myšlenkám Islámského státu, a jeho označení za cháridžovský⁹ proud jsou projevy znepokojení a vlastních obav Saúdské Arábie¹⁰. Dynamiku náboženského radikalismu je tak možné charakterizovat v zásadě jako obavy z domácích projevů radikalismu a jejich přesměrování mimo hranice království. Zároveň však projektování salafismu vně Saúdské Arábie slouží jako zahraničně-politický nástroj. V tomto ohledu je vhodné připomenout si slova Richarda Dearlova, bývalého šéfa MI6, který vnímá dva významné postoje v saúdském strategickém myšlení. Zaprvé, pro Saúdy není přijatelná ani legitimní žádná námitka proti čistotě wahhábitského kreditu správců nejposvátnější svatyně islámu. A zadruhé, víra, že mají monopol na islámskou pravdu, je dovedla do stavu, kdy je přitahuje jakákoliv militantnost, která může efektivně zpochybnit šíismus¹¹. Tolik ke komplexnosti problematiky Saúdské Arábie a celého problému, který je třeba mít na paměti při čtení tohoto textu.

V této případové studii pojednáváme o vlivu Saúdské Arábie na šíření extremistických výkladů islámu, specificky salafismu, který je typickým případem náboženského fundamentalismu neslučitelného s principy liberální demokracie¹². A zabýváme se rovněž tím, jaké důsledky má působení Saúdské Arábie na postupující radikalizaci v muslimských komunitách a terorismus. Ačkoli není lineární vztah

⁵ Smith, 2015: 29. Isis chap II citace

⁶ Black, 2015.

⁷ Rashed, 2014.

⁸ Tato skutečnost má samozřejmě své racionální důvody, které Beránek vyjmenovává od historické legitimacy království odvozené právě ze salafismu, obav z nepokojů, udržováním jisté míry kontroly právě financováním až po rozšiřování vlivu a prestiže v islámském světě viz Beránek, 2007: 63–64.

⁹ Nejstarší z velkých odnoží islámu, jejíž název odvozen od slova charadža (odejít, opustit), doslova ti, kteří odešli, vznikla v době zápasu Alího a Mu'awijou, spor nábožensko-politický o vedení obce věřících, roku 657 v bitvě u Siffinu, když Alí získal převahu, rozhodl Mu'awija připevnit na kopí svitky Koránu a rozhodnout tak smířčím soudem, Alího přijetí tohoto řešení rozhořčilo jeho vojsko a vedlo k odchodu radikálů, kteří Alího rozhodnutí prohlásili za hřích.

¹⁰ Takto například vystupují Nawaf Obaid a Saud al-Sarhan viz Obaid, Sarhan, 2014.

¹¹ Richard Dearlove zde naráží na logiku, která leží ve využívání organizací, jako například takzvaný Islámský stát, proti Šiitům. Více viz Cockburn, 2014. Independent

¹² Islámský fundamentalismus je výklad islámu, který je založen na přesvědčení o vlastnictví jediné správné interpretace islámu, doslovném čtení jeho zdrojů a jeho aplikaci v jednání bez ohledu na slučitelnost s principy osobní svobody, lidské důstojnosti a rovnoprávnosti. Viz Šoka, Hokovský, 2016.

mezi salafismem (fundamentalismem) a džihádismem¹³, například Azeem Ibrahim upozorňuje na jisté doktrinární podobnosti mezi nimi, a vnímá tak salafismus jako potenciální vstupní bránu k přijetí násilí¹⁴. Salafismus podle něj pokládá základy, na kterých se může dále rozvíjet radikalismus, a že zároveň brání prevenci radikalismu svou podobností s džihádismem.

Za „vliv“ pro účely této případové studie považujeme především financování či materiální a jinou podporu, kterou Saúdská Arábie poskytovala a poskytuje organizacím působícím v dalších zemích. Stejně důležitým vlivem je ovšem i přímé šíření myšlenek a samotné ideologie salafismu (tisk knih, vzdělávání imámů, stavění mešit, provozování webových stránek apod.). Vlivy tohoto druhu byly dlouhodobě opomíjeny v politických kruzích, hovořilo se o nich za zavřenými dveřmi. Dnes je kritika role Saúdské Arábie čím dál hlasitější¹⁵.

2. Náboženské organizace spjaté s podporou ze strany Saúdské Arábie

V první části textu se zabýváme náboženskými organizacemi, protože část prostředků i legitimních organizací je nezřídka užito k financování terorismu, případně dalším činnostem, které jsou z našeho pohledu problematické. V kontextu financování dobročinných či „dobročinných“ organizací hraje zásadní vliv islámská charita, která je s otázkou financování charitativních organizací a misijní činností nerozlučně spjata. Nejvýznamnějším pojmem je pak *zakát* (arabsky doslova očistění, fakticky chápáno jako povinná almužna, charita nebo dokonce náboženská daň), který je ustaven jako jeden z „pilířů islámu“ (*arkán al-islám*, někdy i *arkán ad-dín*), což fakticky znamená, že se jedná o individuální povinnost (*fard al-ajn*) každého muslima, byť toto je veskrze teoretické pojetí a ve skutečnosti je situace mnohem méně jednoznačná. Tento jev ale má relativně nebezpečnou dimenzi, protože jednou ze skupin příjemců takovéto almužny jsou i *fi sabili'lláh*, tedy doslova „na boží stezce“, chápáno především jako bojovníci na boží stezce, nebo obecně džihád na stezce boží. Zde je nutno podotknout, že odlišný výklad chápe tato slova významně šířeji ve smyslu všeho prospěšného pro náboženství muslimů. Související je pak veskrze dobrovolná charita, tzv. *sadaqa*. Poslední fenomén, který je podobně historický jako *zakát* a *sadaqa*, je *waqf* (doslova jmění, které je darováno, fakticky chápáno jako náboženská charitativní

¹³ Džihádismus je výklad islámu, který násilný džihád ztotožňuje s islámem, ospravedlňuje užití násilí a vyzývá k němu. Viz Šoka, Hokovský, 2016.

¹⁴ Ibrahim, 2011. Přesto ale Ibrahim opakovaně varuje před vnímáním wahhábismu jako násilného proudu, byť jej označuje za antisemitský, misogynní a zavrhuje kontakt s nevěřícími. Dle něj se obě skupiny rozcházejí především v otázce čtyř témat, a to v boji se „zkorumpovanými“ vládami, útočném džihádu, sebevražedných atentátech a legitimitě násilí na civilistech. Wahhábisté veškeré tyto postoje odmítají, viz Ibrahim, 2015.

¹⁵ Fakticky je to jedna z mála otázek na které se shodnou oba američtí kandidáti na prezidenta Hillary Clinton a Donald Trump viz Shane, 2016. Přesto jak bylo naznačeno výše někteří zastávají jiný názor viz Obaid, Sarhan, 2014. Nutno poznamenat, že například Sarhan je ale ředitel výzkumného centra krále Fajsala.

nadace, nebo také majetek svěřený takovéto organizaci), který je stále aktuální, protože řada organizací působí právě v této podobě¹⁶.

Mezi organizace, které jsou spjaté se Saúdskou Arábií a radikalismem, v první řadě patří Svaz muslimského světa (anglicky Muslim World League, arabsky Rábitat al-‘álam al-islámí). Jak uvádí Beránek a Ťupek, mezi zakladatele této organizace patří Sa’íd Ramadán, což je zeť Hassana al-Banná, zakladatele islamistické organizace Muslimských bratří¹⁷. Dle jejich úsudku se vzhledem k propojenosti s vládou Saúdské Arábie dá hovořit jen stěží o nevládní organizaci¹⁸. Obdobně hovoří Oxfordský slovník islámu, který tuto organizaci označuje za hlásnou troubu Saúdské Arábie¹⁹. Pew Research Center zase označuje MWL a Světové shromáždění muslimské mládeže za obecně vnímané jako propagátory wahhábského směru islámu²⁰. Organizace Liga proti hanobení tuto organizaci obviňovala z antisemitismu²¹. Jedná se o největší humanitární organizaci v islámském světě. Organizace měla klíčovou úlohu zejména v období afghánského džihádu, kdy celou situaci výborně ilustruje skutečnost, že místní pobočku v Péšavaru vedl Abdalláh Azzám, tedy učitel a mentor Usámy ibn Ládina, který jej do Péševáru následoval a dnes je často označován za „otce globálního džihádu“.

Přidružená organizace k MWL je pak Světová islámská humanitární organizace (anglicky International Islamic Relief Organisation, arabsky Haj’at al-ighátha ‘l-islámíja ‘l-‘álamíja). Po 11. září 2001 USA obviňovaly IIRO z napojení na teroristické organizace a jejich financování a nakonec označily několik poboček IIRO a výkonného ředitele jedné pobočky v souladu s exekutivním nařízením 13224, což znamená, že takto označené osoby či organizace jsou vedeny na sankčním seznamu právě kvůli financování al-Qá’idy a přidružených organizací²². Saúdská Arábie také poskytla politickou a především pak finanční podporu afghánskému Tálibánu. Podle tehdejšího generálního tajemníka Adnána Báši darovala Tálibánu jen IIRO více než 60 milionů dolarů²³. Beránek a Ťupek řadí mezi příjemce finančních prostředků této organizace i výcvikové tábory al-Qá’idy v Afghánistánu a Kašmíru, Hamás, egyptský Islámský džihád, či bývalé afghánské mudžáhidy vedené Ibn al-Chattábem v Čečensku²⁴. V roce 2010 IIRO požádala Radu Bezpečnosti OSN o vyřazení svých dvou poboček ze seznamu teroristických organizací zřízeného rezolucí RB OSN č. 1267. Této petici bylo k 6. lednu 2014 vyhověno na základě doporučení Ombudsmana OSN pro sankční list al-Qá’idy²⁵.

Třetí významnou organizací, která šíří salafistickou doktrínu, je pak Světové shromáždění muslimské mládeže (anglicky World Assembly of Muslim Youth, arabsky an-Nadwa ‘l-‘álamíja li’š-šabáb al-islámí)

¹⁶ Více k fenoménu islámské charity viz Beránek, Ťupek, 2008: 28–45.

¹⁷ Beránek, Ťupek, 2008: 95.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Esposito, 2003 viz heslo Muslim World League.

²⁰ PewResearchCenter, 2010.

²¹ ADL, 2009.

²² US Department of Treasury, 2006.

²³ Ottaway, Morgan, 2001.

²⁴ Beránek, Ťupek, 2008: 97.

²⁵ Security Council, 2014.

s 57 pobočkami po celém světě. Muslimské bratrstvo bylo přítomno i u vzniku této organizace a především mezi 70. až 90. lety došlo k provázání Bratrstva WAMY a MWL do té míry, že je nebylo možné jednoduše odlišit²⁶. Beránek s Ťupkem citují ze stanov organizace, že organizace má: „sloužit skutečné islámské ideologii založené na tawhídu²⁷...“ a taktéž bránit vlivu zkaženého Západu na muslimskou mládež²⁸. V době před 11. zářím 2001 pobočku v USA založil a vedl Abdalláh ibn Ládín, synovec Usámy ibn Ládina, který byl taktéž vyšetřován FBI právě pro svůj vztah k WAMY²⁹. Ve svém přísedním prohlášení před soudem prohlásil David C. Kane, že tato pobočka minimálně v jedné své publikaci v sekci nazvané „nevraživost k Židům“, která vyjmenovává důvody, proč nenávidět Židy, mimo jiné uvádí, že Židé jsou nepřátelé lidstva, kteří podněcují nemravnost³⁰. Americká pobočka kromě pamfletů vyzývajícím k nenávisti vůči Židům taktéž šířila literaturu vyzývajícím k džihádu. Vedle těchto publikací a knih, které podávají základní informace o islámu, WAMY taktéž vydávala a šířila díla Sajjida a Muhammada Qutba, případně Abú'l-A'lá Mawdúdího, což jsou jedni z předních islamistických myslitelů³¹. Ještě významnější je fakt, že jeden z útočníků na Světové obchodní centrum v roce 1993 měl doma příručku, jak sestavit bombu, napsanou pod hlavičkou WAMY a vytištěnou v Saúdské Arábii³². V neposlední řadě tato organizace financovala výstavbu mešit a náboženských škol či podporovala kazatele. Tyto na první pohled nevýznamné aktivity představují významnou součást šíření vlivu Saúdské Arábie, protože dané instituce či osoby pak dále propagují salafismus. Nebyla to pouze americká pobočka, která vzbuzovala kontroverze: v roce 2012 Kanada kvůli vazbám na al-Qá'idu zbavila kanadskou pobočku WAMY, která operovala pod dohledem americké filiálky, statusu charitativní organizace pro její vazby na organizace, které údajně měly financovat Qá'idu, myšlena byla především její mateřská organizace v Saúdské Arábii³³.

Al-Haramajn je opět organizace, která měla významné vazby na saúdskou vládu, a jak uvádí Beránek a Ťupek, podléhala přímo saúdskému Ministerstvu pro náboženské záležitosti³⁴. Tato organizace taktéž financovala výstavbu mešit, vydávala překlady Koránu³⁵ či sbírek hadíthů, ale i knihy a pamflety šířící nenávist. Jedna z takovýchto publikací napsaná Šejchem Sálehem Fawzánem³⁶ věřící varovala před

²⁶ PewResearchCenter, 2010.

²⁷ Výraz označující monoteismus, zároveň jeden z ústředních pojmů učení Muhammada ibn Abdalwahhába v jehož chápání má tento výraz dalekosáhlé nábožensko-politické dopady.

²⁸ Beránek, Ťupek, 2008:97.

²⁹ Palast, Pallister, 2001.

³⁰ Markon, 2004.

³¹ Subramaniam 1990: 196.

³² Beránek, Ťupek, 2008: 97.

³³ Boesveld, 2012.

³⁴ Beránek, Ťupek, 2008: 98.

³⁵ Oficiálně Saúdská Arábie podpořila a propagovala anglický překlad Koránu Hilálí-Chán, ale hovoří se i o podpoře překladu organizací Sahih International, která má sídlo v Saúdské Arábii.

³⁶ Tento v roce 2003 nechvalně proslul svým kázáním, ve kterém obhajoval otroctví jako součást islámu, protože otroctví je součástí džihádu, který setrvává, dokud bude existovat islám. I přesto je v současnosti člen výboru poradců krále pro náboženské záležitosti, či Výboru pro výzkum a vydávání fatew.

„plánem nepřátel islámu zneužít ženy k rozvrácení muslimů“³⁷. Již před 11. zářím 2001 byla organizace podezřelá z vazeb na teroristické organizace a jejich financování, tato podezření se objevila především po teroristických útocích na americké ambasády v roce 1998³⁸. CIA věřila, že minimálně deset poboček al-Haramajn poskytovalo zbraně či finance teroristům. Po událostech z 11. září 2001 pouze pozvolna docházelo ke krokům proti této organizaci a teprve po útocích al-Qá'idy v samotné Saúdské Arábii došlo k výrazné změně postoje království. V roce 2003 tak Saúdská Arábie pozastavila činnost této organizace, než byla v roce 2004 definitivně ukončena její existence. I v Kosovu došlo k zániku pobočky této organizace, ale podle místních mělo pouze dojít k přesunu zaměstnanců a příslušenství pod organizaci Al-Waqf al-islámí³⁹. Americké ministerstvo financí označilo celou organizaci za podporující teroristické organizace - kromě vazeb na al-Qá'idu i na egyptský Islámský džihád, Džamá'a 'l-islámíja, Ittihád al-islámíja, Laškar-e-Taíba a Hamás⁴⁰.

Vysoký saúdský výbor pro pomoc Bosně a Hercegovině⁴¹ byla charitativní organizace založená současným saúdským králem Salmánem ibn 'Abdalázem. V kancelářích této organizace jednotky NATO provedly razii, která odhalila významné salafistické aktivity v regionu a taktéž řadu materiálů spojených s terorismem⁴². Bosenské orgány v návaznosti na tuto razii zatklly několik pracovníků výboru pro jejich vazby na al-Qá'idu a s podezřením, že chystali atentát na americkou ambasádu v Sarajevu. Přestože tato organizace investovala v Bosně a Hercegovině více než 600 milionů dolarů, byla všeobecně kritizována právě pro svou snahu rozšiřovat saúdskou verzi islámu, která se významně lišila od tradičního bosenského islámu⁴³.

3. Šíření salafismu

Z pohledu sekulárních demokracií představuje vliv Saúdské Arábie bezpečnostní hrozbu jednak tehdy, pokud jde o financování některých teroristických organizací, ale velký problém je rovněž šíření extremistických výkladů islámu - konkrétně salafismu - které zvyšuje nebezpečí radikalizace muslimských komunit. V první řadě snaha prosadit jakýkoliv směr islámu jako jediný správný či autentický směr je útokem na pluralitu islámu. Zároveň to vede k tomu, že především lidové islámy, ale i ostatní lokální verze islámu, jsou označeny, případně napadány jako nedostatečně islámské, nedostatečně monoteistické, a tím pádem polyteistické. To je závažný útok na legitimitu jiných směrů vzhledem k přísnému monoteismu, který je pro islám ústředním pojmem.

³⁷ Center for Religious Freedom, 2005: 65.

³⁸ Beránek, Ťupek, 2008: 98.

³⁹ Více k vlivu Saúdské Arábie na podobu kosovského islámu viz Gall, 2016.

⁴⁰ Gurulé, 2008: 126–127.

⁴¹ Saudi High Commission for Relief of Bosnia and Herzegovina.

⁴² Beránek, 2007: 59–60.

⁴³ Pallister, 2002.

I kdyby ale vyznavači salafismu zůstali inertní k radikalismu, zůstává další problematkový aspekt: značná společenská konzervativnost, která na sebe bere celou řadu podob přes kulturní izolaci, antisemitismus, misogynii až po odmítání kontaktu s nevěřícími⁴⁴. Závažnost celé situace dokládají slova Antoina Basbouse, který označuje salafismus v Mali a severní Africe za „exportní verzi“ wahhábismu, jejíž šíření měla nejen tam Saúdská Arábie financovat částkou ve výši několika milionů eur.

Zde je vhodné předložit některé odhady o množství finančních prostředků vynaložených ze strany Saúdské Arábie na šíření salafismu. Jahjá Birt tuto částku odhadoval na dvě až tři miliardy dolarů ročně od roku 1975, což porovnává s částkou 1 miliardy dolarů, kterou ročně vynakládal Sovětský svaz na propagandu. Dodává, že tyto prostředky byly mimo jiné vynaloženy na stavbu 1 500 mešit, 210 islámských center a tuctu muslimských akademií a škol⁴⁵. Zde je nutné upozornit, že náboženské instituce salafitského směru se stávají cílem státních zásahů v Německu či Francii, která od října 2015 zavřela na 2500 mešit, které byly identifikovány jako salafitské⁴⁶. Finance na šíření salafismu tak dostávaly náboženské instituce, satelitní televize, ale i jednotlivci na stipendia pro studium v Medíně, Mekce či Rijádu⁴⁷. Birt ale taktéž upozorňuje, že došlo k zaplavení britského trhu s islámskou literaturou salafitskou produkcí, která je dle jeho odhadu pětikrát až desítkrát početnější než množství knih ostatních islámských vyznání. To vedlo k bankrotu ostatních islámských nakladatelství, případně dokonce k jejich skoupení ze strany salafistů⁴⁸.

Důsledkem vlivu Saúdské Arábie tedy dochází k proměně ostatních vyznání pod vlivem striktní doktríny salafismu. Například ve Velké Británii tak došlo i u ostatních islámských proudů k rozšíření doslovného čtení posvátných textů a odkazování se pouze na text Koránu a obecně uznávané tradice.⁴⁹ To samozřejmě představuje nepříznivý vývoj, protože i ostatní výklady islámu se stávají rigidnějšími, fundamentálními a potenciálně také nesnášenlivějšími. Vytrácí se tak i pluralita uvnitř islámu, která je nahrazena uniformním salafitským výkladem. U každého náboženství je výklad klíčový, proto by tento trend měl být vnímán jako alarmující, protože doslovnost s sebou může nést povrchní představu větší autentičnosti. Taktéž riziková je popularita, kterou může doslovný výklad mít, protože doslovnost není deformována výkladem. V tomto kontextu je významné uvést, že turecké Ředitelství pro náboženské záležitosti (tzv. Diyanet) začalo dělit sunnitskou teologii na tři větve, tedy maturidí, ašarí a salafí. Nicméně tradiční jsou pouze první dvě jmenované⁵⁰. Toto není nevyhnutelně výsledek přímé činnosti Saúdské Arábie, ale poukazuje to na globální proměnu islámu pod vlivem salafismu.

⁴⁴ Ibrahim 2011; Ibrahim 2015.

⁴⁵ Valley, 2007.

⁴⁶ Serhan, 2016; Reuters, 2016.

⁴⁷ Daou, 2012.

⁴⁸ Ibrahim 2011; Valley 2007.

⁴⁹ Valley, 2007.

⁵⁰ Cornell, 2015.

Stejně tak učení Abdulwahhába rigidně dodržuje striktní příkazy středověkých právníků a učenců, mezi nimiž přední místo zaujímá Ibn Tajmíja. Právě jeho díla byla od druhé poloviny 20. století opětovně tištěna a zdarma distribuována do celého světa saúdskými náboženskými institucemi⁵¹.

Důkazem toho, jaký vliv může mít salafismus a Saudská Arábie, mohou být útoky 16. května 2003 v Casablance. Jak uvádí Gilles Kepel, žádný z útočníků neměl vazby na al-Qá'ida, ani neprošel výcvikovým táborem v Pákistánu či Afghánistánu. Naopak jejich indoktrinace byla výsledkem vlivu radikálních kázání a náboženského výkladu salafistických imámů, kteří byli členy hnutí salafíja džihádíja a z nichž někteří vystudovali v Saúdské Arábii⁵². Právě vzdělávací instituce v Saúdské Arábii je potřeba vnímat jako zásadní instituce šířící vliv království a propagující salafismus. Mezi klíčové univerzity pak patří například Medínská univerzita nebo Univerzita krále Saúda. Významným absolventem obou univerzit je Bilál Philips, salafitský kazatel a autor knihy Základy tauhídu. Absolventem Medínské univerzity pak je například bývalý pražský imám Samer Shehadeh. Vliv kazatelů vzdělaných v Saúdské Arábii je zásadní pro šíření radikálních myšlenek, proto například Rakousko přijalo tzv. Islamgesetz, aby vznikly rakouské instituce školící islámské duchovní⁵³.

4. Současný král Salmán

Jaká vliv má na potenciální šíření vlivu Saúdské Arábie současný král Salmán? Již v roce 1995 si tehdy princ Salmán jako starosta Rijádu prošel zkušeností s přestupem na salafismus.⁵⁴ Podle Ondřeje Beránka měl dokonce stanout v čele nově zřízeného Nejvyššího výboru pro islámské záležitosti⁵⁵. Společně s Výborem pro islámskou misi a vedení se jednalo o instituce odpovědné za nakládání s financemi na šíření salafismu v Saúdské Arábii i zahraničí⁵⁶. Ale znepokojivé aktivity krále Salmána sahají až do 80. let, kdy měl klíčovou úlohu: vybírat finance pro afghánské mudžáhidy. A právě v této době těsně spolupracoval se saúdským náboženským establishmentem⁵⁷. Jak bylo naznačeno výše, podobnou úlohu sehrál i v období bosenské války. V této době měl podle odhadů Salmán poslat ze svých osobních účtů a účtu Vysokého saúdského výboru na 120 milionů dolarů na účet Agentury na pomoc třetímu světu (Third World Relief Agency). Bývalý bojovník al-Qá'idy vypověděl, že obě organizace podporovaly bojovníky al-Qá'idy v Bosně⁵⁸. Taktéž Salmán uvedl, že islámská struktura

⁵¹ Roli Ibn Tajmíji interpretuje Gilles Kepel jako roli mentora sunnitských islamistických hnutí všech směrů. Mnozí se na tato díla odvolávali, například 'Abdassalám Farag, Organizace GIA, případně i francouzské internetové stránky apelující na nošení hidžábu do škol jako projev náboženské povinnosti viz Kepel, 2006: 144.

⁵² Kepel, 2006: 131.

⁵³ Více k vlivu kazatelů Gall, 2016.

⁵⁴ Beránek, 2007: 64.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Nutno poznamenat, že jiné zdroje označují za ředitele těchto organizací ministra obrany, respektive ministra pro islámské záležitosti, náboženské vedení a nadace například Kechichian 2001: 137–138; Kechichian 2013: 32 či Stenslie 2012: 46.

⁵⁷ Riedel, 2015a. Podobně argumentuje ve svém dalším článku, když zdůrazňuje sblížení se saúdským klérem, více viz Riedel, 2015b.

⁵⁸ Mondics, 2008.

království postavená na učení Muhammada Abdulwahhába odráží ryzi islám.⁵⁹ Podobně problematické je Salmánovo zapojení do aktivit Nadace Abdulazíze bin Báže.⁶⁰

Nedá se tedy očekávat, že by Salmán, který se stal králem v roce 2015, výrazným způsobem zasáhl do náboženských aktivit země. Naopak dle jeho dosavadních aktivit lze očekávat, že bude pokračovat nastolený kurz. Stejně tak se můžeme domnívat, že Salmán nejen podporuje tyto aktivity z důvodů zahraničněpolitických či domácích, ale fakticky je jejich vyznavačem. Jestliže by se legitimita království dokonce stala terčem kritiky či explicitních útoků, může dojít ke zintenzivnění daných aktivit ve snaze o posílení náboženské legitimity státu.

5. Role Saúdské Arábie v salafizaci Iráku

S ohledem na vznik takzvaného Islámského státu je vhodné se ptát, zda Saúdská Arábie měla nějaký vliv také na dění v Iráku. Irácký posun od sekularismu směrem k islámu byl způsoben mimo jiné zkušeností s šíitským povstáním v roce 1991. Reakcí režimu Saddáma Husajna bylo zahájení kampaně „Návrat k víře“. Součástí této kampaně je i zařazení salafistů do sunnitských náboženských kruhů. To vedlo k první infiltraci do řad „oficiálního“ iráckého kléru⁶¹. Další infiltrace pokračovala po americké invazi. Taktéž baasimus⁶² byl v té době nepříliš atraktivní ideologií, a tak místo aby příslušníci státu pronikli do náboženských kruhů a manipulovali je k posílení postavení režimu, řada z nich se naopak přimkla k salafismu⁶³. Právě to může být jedno z vysvětlení, proč došlo v řadách IS k prolnutí baasistů a džihádistů⁶⁴. Podle Ťupka Saudská Arábie sledovala v Iráku po roce 2003 dva cíle. Především chtěla zabránit šíitské dominanci a v druhé řadě zabránit vzestupu jakéhokoliv silného Iráku, klidně i sunnitského. K dosažení tohoto cíle tak Saudská Arábie udržovala nestabilitu skrze rozdmýchávání sektářské války a „salafizaci“ irácké náboženské scény prostřednictvím ideologické propagandy.

Samir Amghar shrnuje saúdskou zahraniční politiku a šíření salafismu následovně: „Skutečným cílem je konsolidace jejich politického a ideologického vlivu prostřednictvím sítě podpůrců hájících strategické a ekonomické zájmy království.“⁶⁵ Teprve 11. září 2001 vedlo k částečné revizi některých aktivit členů královské rodiny a občanů Saúdské Arábie. Tento postoj eskaloval po roce 2003, kdy stabilita země byla ohrožena organizací Al-Qá'ida, respektive její pobočkou Al-Qá'ida na Arabském poloostrově. Se stejnou logikou je vnímána hrozba ze strany IS. Zároveň je nutné si uvědomit, že export „radikálů a radikalismu“ představuje esenciální součást náboženských aktivit Saúdské Arábie. Přesměrování hněvu radikálů funguje jako ochrana samotného království před vnitřní nestabilitou. Vývoz a šíření salafismu naopak

⁵⁹ Mahdi, 2010.

⁶⁰ Více ke králi Salmánovi viz Weinberg, 2015.

⁶¹ Ťupek, 2012: 112.

⁶² Ideologie strany Baas, tedy panarabská strana, která byla u moci v Iráku a Sýrii.

⁶³ Rayburn, 2014:102–105.

⁶⁴ Nakhoul, 2015.

⁶⁵ Daou, 2012.

posiluje legitimitu režimu, který stojí především na náboženské, respektive sektářské legitimitě, nikoliv na nacionální či etnické. Stejně tak je nástrojem šíření saúdského vlivu v zahraničí.

6. Závěr

V tomto textu jsme poukázali na vliv Saúdské Arábie na současný islám. Bylo ukázáno, že šíření vlastního vlivu je součástí zahraniční politiky, ale má i své vnitropolitické opodstatnění, protože náboženská, respektive sektářská legitimita je ústředním kamenem loajality většiny obyvatel země.

Podobně bylo poukázáno na klíčové organizace, které šířily či stále šíří vliv, myšlenky a ideologii Saúdské Arábie. Podpora a financování ze strany království tak mnohdy byly zásadní pro šíření terorismu, islamismu, fundamentalismu ve formě salafismu a potažmo islámského radikalismu. Současný nárůst salafismu⁶⁶ tak je možné hodnotit především jako výsledek aktivit Saúdské Arábie.

V politické debatě o problému zahraničního vlivu se musíme bavit o Saúdské Arábii. Zásadní není jen šíření myšlenek doktrinálně blízkých náboženskému establishmentu království, ale také proměna islámu jako takového pod vlivem těchto myšlenek, kdy také proudy, které se nominálně k salafismu nehlasí, ale taktéž jsou vystaveny jeho vlivu, prochází vlastní transformací směrem k doslovnému výkladu, rigiditě a fundamentalismu.

Protože relativně nedávno došlo k výměně na trůnu země, byly nastíněny významně problematické aktivity současného krále Salmána, jenž by tak neměl být vnímán jako zásadní reformátor, ale naopak jeden ze spojníků mezi královskou dynastií a náboženským klérem. Země pod jeho vedením rozhodně nezmění svou politickou orientaci.

⁶⁶ Jak v regionu Blízkého východu, tak i v Evropě více viz Ganley 2015, či Olidort, 2015.

Zdroje

Anti-Defamation League. Backgrounder: Muslim World League. 19. 5. 2009. http://archive.adl.org/main_terrorism/muslim_world_league_backgrounder.html#.V880ZPmLS01

Beránek, Ondřej, Pavel Ťupek. 2008. Dvojí tvář islámské charity. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Beránek, Ondřej. 2007. Saúdská Arábie: Mezi tradicemi a moderností. Praha: Volvox Globator.

Boesvedl, Sarah. „Canadian Muslim youth group tied to al-Qaeda stripped of charitable status“ National Post. 6. 3. 2012. <http://news.nationalpost.com/news/canada/canadian-muslim-youth-organization-loses-charitable-status>

Cockburn, Patrick. „Iraq Crisis: How Saudi Arabia helped ISIS take over the North of the Country.“ The Independent 14. 7. 2014. <http://www.independent.co.uk/voices/comment/iraq-crisis-how-saudi-arabia-helped-isis-take-over-the-north-of-the-country-9602312.html>

Cornell, Svante. „The Rise of Diyanet: the Politicization of Turkey’s Directorate of Religious Affairs.“ The Turkey Analyst. 9. 10. 2015. <http://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/463-the-rise-of-diyamet-the-politicization-of-turkey%E2%80%99s-directorate-of-religious-affairs.html>

Daou, Marc. 2012. How Saudi petrodollars fuel rise of Salafism. France24. 30. 9. 2012. <http://www.france24.com/en/20120929-how-saudi-arabia-petrodollars-finance-salafist-winter-islamism-wahhabism-egypt>

Daoud, Kamel. 2015. Saudi Arabia, an ISIS That Has Made It. The New York Times. 20. 11. 2015 http://www.nytimes.com/2015/11/21/opinion/saudi-arabia-an-isis-that-has-made-it.html?_r=0

Gall, Carlotta. How Kosovo Was Turned Into Fertile Ground for ISIS. The New York Times. 21. 5. 2016. <http://www.nytimes.com/2016/05/22/world/europe/how-the-saudis-turned-kosovo-into-fertile-ground-for-isis.html>

Ganley, Elaine. An Austere brand of Islam is on the rise in Europe. Business Insider. 21. 6. 2015. <http://www.businessinsider.com/an-austere-brand-of-islam-is-on-the-rise-in-europe-2015-6>

Gurulé, Jimmy. 2008. Unfunding Terror: The Legal Responses to the Financing of Global Terrorism.

Ian Black, „Saudi Arabia intensifies crackdown on extremist groups,“ The Guardian, 2. září 2014, [citováno 18. června 2015] <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/02/saudi-arabia-isis-jihadis-iraq-syria-extremists-crackdown>.

Ibrahim, Azeem. „Why the West is Losing the Battle against Radical Islam,“ Speech presented at the Conference European Jihadists at Cevro, 19. března 2015, Praha, ČR.

Ibrahim, Azeem. To Really Address the Roots of Muslim Radicalization, First Make Sure You Understand It. The Huffington Post 16. 2. 2011. http://www.huffingtonpost.com/azeem-ibrahim/to-really-address-the-root_b_823981.html

Kechichian, Joseph A. 2001. Succession in Saudi Arabia. New York: Palgrave.

Kechichian, Joseph A. 2013. Legal and Political Reforms in Saudi Arabia. New York: Routledge.

Kepel, Gilles. 2006. Válka v srdci islámu. Praha: Karolinum.

Khalid, Adeb. Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia. Los Angeles: University of California Press, 2014.

Mahdi, Wael. „There is no such thing as Wahhabism, Saudi prince says.“ The National. 18. 3. 2010. <http://www.thenational.ae/news/world/middle-east/there-is-no-such-thing-as-wahabism-saudi-prince-says>

Mondics, Chris. „A former al-Qaeda Fighter accuses a Saudi Charity“ The Philadelphia Inquirer. 1.6.2008. http://articles.philly.com/2008-06-01/news/25250167_1_al-qaeda-charity-offices-islamist-fighters

Nakhoul, Samia. „Saddam’s Former army is secret of Baghdadi’s success.“ Reuters. 16. 6. 2015. <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-baghdadi-insight-idUSKBN0OW1VN20150616>

Obaid, Nawaf, Saud al-Sarhan. The Saudis can crush ISIS. The New York Times. 8. 9. 2014. http://www.nytimes.com/2014/09/09/opinion/the-saudis-can-crush-isis.html?_r=2

Olidort, Jacob. Fall of the Brotherhood, rise of the Salafis. Brookings. 13. 10. 2015. <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/10/13/fall-of-the-brotherhood-rise-of-the-salafis/>

Ottaway, David, Dan Morgan. Two Muslim Charities Under Scrutiny. The Washington Post. 30. 9. 2001. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/09/30/two-muslim-charities-under-scrutiny/6173a614-a1a2-4b41-a827-76183722d864/>

Palast, Greg, David Pallister. „FBI claims Bin Laden inquiry was frustrated.“ The Guardian. 7. 10. 2001

Pallister, David. „Terrorist Material found in Sarajevo charity raid“. The Guardian. 23. 2. 2002. <http://www.theguardian.com/world/2002/feb/23/davidpallister>

Pew Research Center. Muslim World League and World Assembly of Muslim Youth. 15. 9. 2010. <http://www.pewforum.org/2010/09/15/muslim-networks-and-movements-in-western-europe-muslim-world-league-and-world-assembly-of-muslim-youth/>

Rashed, Bader. 2014. How Saudi Arabia is distancing itself from Islamic State. Al monitor. 29. 9. 2014. <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/09/saudi-arabia-deny-link-extremism-wahhabism.html>

Rayburn, Joel. 2014. *Iraq after America: Strongmen, Sectarians, Resistance*. Stanrod: Hoover Institution Press.

Riedel, Bruce. „The Next King of the Saudis: Salman, the family Sheriff“. *The Daily Beast*. 23. 1. 2015a. <http://www.thedailybeast.com/articles/2015/01/22/the-next-king-of-the-saudis-salman-the-family-sheriff.html>

Riedel, Bruce. 2015b. „The prince of Counterterrorism“ <http://www.brookings.edu/research/essays/2015/the-prince-of-counterterrorism>

Security Council. „Security council al-Qaida Sanctions Committee Deletes Two Entries from Its List“. 6. 1. 2014.

Serhane, Yasmine. *France's Disappearing Mosques*. *The Atlantic*. 1.8. 2016. <http://www.theatlantic.com/news/archive/2016/08/french-mosques-islam/493919/>

Shane, Scott. *Saudis and Extremism: „Both the Arsonists and the Firefighters“*. *The New York Times*. 25. 8. 2016. <http://www.nytimes.com/2016/08/26/world/middleeast/saudi-arabia-islam.html>

Smith, Ben, „ISIS and the Sectarian conflict in the Middle East,“ [citováno 16. července 2015] <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP15-16/RP15-16.pdf>.

Stenslie, Stig. 2012. *Regime Stability in Saudi Arabia: The Challenge of Succession*. New York: Routledge.

Subramaniam, Venkateswarier (ed.). 1990. *Public Administration in the Third World*.

Šoka, Jakub, Radko Hokovský. 2016. *Extremistické výklady islámu. Islamismus, džihádismus a fundamentalismus: interpretace islámu neslučitelné s liberální demokracií*. Think-tank Evropské hodnoty.

Reuters. *German police raid mosque and apartments in crackdown on Salafists*. 28. 7. 2016. <http://www.reuters.com/article/us-germany-security-idUSKCN10815B>

Župek, Pavel. 2012. „Sunni-Shi'a Ideological Clashes in Post-Saddam Iraq and the Role of Salafism.“ Pp. 109–122 in Ondřej Beránek (ed.). *Europe, the Middle East, and the Global War on Terror: Critical Reflections*. Frankfurt am Main: Petr Lang GmbH.

US Department of Treasury. *Treasury Designates Director, Branches of Charity Bankrolling Al Qaida Network*. <http://www.wsj.com/public/resources/documents/6IIRODesignation2006.pdf>

Weinberg, David Andrew. „King Salman's Shady History.“ *Foreign Policy*. 27. 1. 2015. <http://foreignpolicy.com/2015/01/27/king-salmans-shady-history-saudi-arabia-jihadi-ties/>

Líbí se Vám, co děláme?

Podpořte nás! Naše práce je možná jen díky darům lidí, jako jste Vy.

Můžete využít tento formulář: www.evropskehodnoty.cz/o-nas/dekujeme

Nebo můžete poslat svůj dar přímo na transparentní účet Evropských hodnot:
2300405420/2010.

Vyberte si program, který chcete přímo podpořit:

- Analytický tým - AT
- Iniciativa pro evropské hodnoty – IEH
- Kremlin Watch - KW
- Program pro soudržnou společnost – PSS

Nebo můžete podpořit naši práci obecně: Podporujeme Evropské hodnoty - PEH

Do zprávy pro příjemce uveďte DAR_program + Vaše jméno a příjmení a zašlete nám e-mail s Vašimi osobními údaji pro potvrzení o daru na: dary@evropskehodnoty.cz

© **Evropské hodnoty z.s. 2016**

Think-tank Evropské hodnoty je nevládní odborná instituce bránící liberální demokracii.

Naší vizí je svobodné, bezpečné a prosperující Česko ve střední Evropě, která je pevnou součástí Západu.

Pomáháme čelit agresivním režimům, radikalizaci uvnitř společnosti, šíření autoritářských tendencí a extrémistických ideologií včetně islamismu.

Politikům předkládáme odborná doporučení a systematicky sledujeme a hodnotíme jejich práci. Za základní prvky vysoké politické kultury považujeme aktivní občany, zodpovědné politiky a soudržnou společnost, která sdílí hodnoty svobody a demokracie.

Od roku 2005 se jako nevládní nezisková organizace, která není spojena s žádnou politickou stranou, věnujeme výzkumné a vzdělávací činnosti. Vedle vydávání odborných publikací a komentářů pro média, pořádáme konference, semináře a školení pro odbornou i širší veřejnost. Na svých akcích zprostředkováváme dialog mezi politiky, odborníky, novináři, podnikateli i studenty.

THINK-TANK EVROPSKÉ HODNOTY

Vlkova 36, 130 00 Praha 3

info@evropskehodnoty.cz

www.evropskehodnoty.cz

facebook.com/Evropskehodnoty